

14.

Integralność osoby ludzkiej

I. PROSPEKT WARTOŚCI

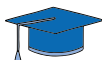
1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój duchowo-moralny

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność poznawania prawdy o samym sobie

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Kształtowanie postawy szacunku wobec siebie samego i innych osób

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Czy wraz z rozwojem cywilizacyjnym zmieniają się fundamentalne ludzkie wartości?
- Ludzka natura jest miarą kultury¹.

¹ „Nie można zaprzeczyć, że człowiek istnieje zawsze w ramach określonej kultury, ale prawdą jest też, że nie wyraża się on cały w tej kulturze. Zresztą sam fakt rozwoju kultur dowodzi, że w człowieku jest coś, co wykracza poza kulturę. To coś to właśnie ludzka natura: to ona jest

- Jedność konstruktywna i destruktywna w osobowości człowieka.
- Czym jest integracja międzyosobowa?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

Normy

- Każda osoba jest niepowtarzalna².
- Osoba uzyskuje pełną tożsamość poprzez uznanie prawdy o sobie³.
- Prawo naturalne opiera się na naturze osoby, którą jest jedność duszy i ciała⁴.

Zasady

- Kształtuję wszystkie wymiary swojego człowieczeństwa⁵.
- Nieustannie pogłębiam relację z Bogiem⁶.
- Zachowuję integralną wizję osoby ludzkiej⁷.

miarą kultury i to dzięki niej człowiek nie staje się więźniem żadnej ze swych kultur, ale umacnia swoją osobową godność, żyjąc zgodnie z głęboką prawdą swojego bytu”. VSpl 53.

² „Każdy człowiek w całej tej niepowtarzalnej rzeczywistości bytu i działania, świadomości i woli, sumienia i serca. Człowiek, który – każdy z osobna (gdyż jest właśnie osobą) – ma swoją własną historię życia, a nade wszystko swoje własne dzieje duszy. Człowiek, który zgodnie z wewnętrzną otwartością swego ducha, a zarazem z tyłu i tak różnymi potrzebami ciała, swej doczesnej egzystencji, te swoje osobowe dzieje pisze zawsze poprzez rozliczne więzi, kontakty, układy, kręgi społeczne, jakie łączą go z innymi ludźmi – i to poczynając już od pierwszej chwili zaistnienia na ziemi, od chwili poczęcia i narodzin”. RH 14.

³ „Tak więc, nowoczesny totalitaryzm wyrasta z negacji transcendentnej godności osoby ludzkiej, będącej widzialnym obrazem Boga niewidzialnego i właśnie dlatego z samej swej natury podmiotem praw, których nikt nie może naruszać: ani jednostka czy grupa, ani też klasa, naród lub państwo”. CA 44.

⁴ „Cała osoba, włącznie z ciałem, zostaje powierzona samej sobie i właśnie w jedności duszy i ciała jest podmiotem własnych aktów moralnych”. VSpl 48.

⁵ „Możemy teraz zrozumieć prawdziwy sens prawa naturalnego: odnosi się ono do pierwotnej natury właściwej człowiekowi, do natury osoby ludzkiej, którą jest sama osoba jako jedność duszy i ciała, jako jedność wszystkich jej skłonności zarówno duchowych, jak biologicznych, oraz wszelkich innych właściwości, które są jej niezbędne, by mogła dążyć do swego celu”. VSpl 50.

⁶ „Kiedy odrzuca się Boga i żyje tak, jakby On nie istniał, albo nie szanuje się Jego przykazań, łatwo odrzuca się lub podważa godność ludzkiej osoby i nienaruszalność jej życia”. EV 96.

⁷ „W miarę bowiem jak wzrasta ilość i zróżnicowanie elementów składających się na kulturę, równocześnie maleje u poszczególnych ludzi zdolność ich odbierania i organicznego ich porządkowania, tak że coraz bardziej zanika typ człowieka uniwersalnego. Na każdym człowieku spoczywa jednak obowiązek zachowywania wizji integralnej osoby ludzkiej, w której dominują wartości: inteligencji, woli, sumienia i braterstwa. Wszystkie one mają podstawę w Bogu Stwórcy, w Chrystusie zaś zostały w niezwykle sposób oczyszczone i wyniesione”. KDK 61.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

Normy

- Miłość małżeńska jest całkowitym darem z siebie dla współmałżonka.
- Miłość małżeńska związana jest z odpowiedzialnym rodzicielstwem⁸.
- Funkcją integracji w czynie jest urzeczywistnienie osobowej struktury samo-panowania i samo-posiadania⁹.

Zasady

- Rozumiem, że płciowość urzeczywistnia się w sposób prawdziwie ludzki tylko wtedy, gdy stanowi integralną część miłości.
- Formuję wrażliwość sumienia dotyczącą nienaruszalnej godności każdego życia ludzkiego¹⁰.
- Moje działanie odpowiada prawdzie o osobie ludzkiej¹¹.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

Normy

- Autentyczna demokracja oparta jest na poprawnej koncepcji osoby ludzkiej¹².

⁸ „Ta całkowitość, której wymaga miłość małżeńska, odpowiada również wymogom odpowiedzialnego rodzicielstwa, które będąc w rzeczywistości nastawione na zrodzenie istoty ludzkiej, przewyższa swą naturą porządek czysto biologiczny i nabiera w całej pełni wartości osobowych, a dla jej harmonijnego wzrostu konieczny jest trwały i zgodny wkład obojga rodziców”. FC 11.

⁹ „Integracja osoby w czynie stanowi równocześnie dynamiczne wprowadzenie tych różnorodnych uczynników, właściwych ludzkiej psycho-somatyce, w czyn, który jeden jest dynamicznie właściwy osobie. Czyn jest ich nową i zarazem nadrzędną jednością, w której biorą czynny udział, podczas gdy poza nim jako dynamizmy somatyki czy też psychiki tylko dzieją się w człowieku jako podmiocie. I właśnie owo przejście granicy pomiędzy dzianiem się a działaniem jest szczególną funkcją integracji. Jest to funkcja nieodzowna dla urzeczywistnienia osobowej struktury podstawowej samo-panowania i samo-posiadania, co dokonuje się w czynie i przez czyn”. K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, wyd. TN KUL, Lublin 2019, s. 239.

¹⁰ „Sprawą najwyższej wagi jest ponowne odkrycie nierozzerwalnej więzi między życiem a wolnością. Są to dobra nierozdzielne: naruszenie jednego z nich prowadzi do naruszenia także drugiego. Nie ma prawdziwej wolności tam, gdzie nie przyjmuje się i nie miłuje życia; pełnia życia jest możliwa tylko w wolności”. EV 96.

¹¹ „Stąd zasadą ludzkiej działalności jest to, aby zgodnie z planem i wolą Bożą, odpowiadała ona rzeczywistemu dobru rodzaju ludzkiego i człowiekowi, jako jednostce i jako członkowi społeczności, pozwalając na rozwijanie i wypełnianie jego integralnego powołania”. KDK 35.

¹² „Autentyczna demokracja możliwa jest tylko w Państwie prawnym i w oparciu o poprawną koncepcję osoby ludzkiej. Wymaga ona spełnienia koniecznych warunków, jakich wymaga promocja zarówno poszczególnych osób, przez wychowanie i formację w duchu prawdziwych

- Prawdziwy rozwój ludzki uwzględnia całego człowieka¹³.
- Instytucje społeczne powinny służyć godności osoby ludzkiej¹⁴.

Zasady

- Szanuję wolność osoby i uznaję jej transcendentną godność.
- Pomagam w rozeznawaniu prawdziwych ludzkich potrzeb¹⁵.
- Zachęcam uczniów do zapoznania się z twórczością, która uwzględnia integralną wizję człowieka¹⁶.

ideałów, jak i podmiotowości społeczeństwa, przez tworzenie struktur uczestnictwa oraz współodpowiedzialności. Dziś zwykło się twierdzić, że filozofia i postawą odpowiadającą demokratycznym formom polityki są agnostycyzm i sceptyczny relatywizm, ci zaś, którzy żywią przekonanie, że znają prawdę i zdecydowanie za nią idą, nie są, z demokratycznego punktu widzenia, godni zaufania, nie godzą się bowiem z tym, że o prawdzie decyduje większość, czy też, że prawda się zmienia w zależności od zmiennej równowagi politycznej. W związku z tym należy zauważyć, że w sytuacji, w której nie istnieje żadna ostateczna prawda, będąca przewodnikiem dla działalności politycznej i nadająca jej kierunek, łatwo o instrumentalizację idei i przekonania dla celów, jakie stawia sobie władza. Historia uczy, że demokracja bez wartości łatwo się przemienia w jawny lub zakamuflowany totalitaryzm". CA 46.

¹³ „Określając nowe potrzeby i nowe sposoby ich zaspakajania, konieczne należy się kierować integralną wizją człowieka, która ogarnia wszystkie wymiary jego istnienia i która wymiary materialne i instynktowne podporządkowuje wewnętrznym i duchowym. Natomiast odwoływanie się bezpośrednio do jego instynktów i ignorowanie na różne sposoby jego wolnej i świadomej natury osobowej może prowadzić do wytworzenia nawyków konsumpcyjnych i stylów życia obiektywnie niegodziwych lub szkodliwych dla fizycznego i duchowego zdrowia". CA 36.

¹⁴ „Instytucje ludzkie, czy to prywatne, czy publiczne, powinny się starać służyć godności i celowi człowieka, walcząc zarazem usilnie przeciwko każdemu zniewoleniu tak społecznemu, jak i politycznemu i zapewniając ludziom fundamentalne prawa w ramach wszelkich systemów politycznych. Co więcej, trzeba aby tego rodzaju instytucje zaczęły stopniowo odpowiadać potrzebom duchowym, najwznioślejszym ze wszystkich, nawet jeżeli niekiedy osiągnięcie pożądanego celu wymagałoby dość długiego czasu". KDK 29.

¹⁵ „W samym systemie gospodarczym nie ma kryteriów pozwalających na poprawne odróżnienie nowych i doskonalszych form zaspokajania ludzkich potrzeb od potrzeb sztucznie stwarzanych, przeszkadzających kształtowaniu się dojrzałej osobowości". CA 36.

¹⁶ „Rzeczywiste kształtowanie się kultury wymaga włączenia się całego człowieka, który wyraża w niej swój zmysł twórczy, inteligencję, znajomość świata i ludzi. Angażuje w nią także swą umiejętność panowania nad sobą osobistego poświęcenia, solidarności i pracy dla rozwoju dobra wspólnego. Dlatego pierwsza i najważniejsza jest ta praca, która się dokonuje w ludzkim sercu, a to, w jaki sposób angażuje się on w budowanie własnej przyszłości, zależy od jego pojmowania siebie i swojego przeznaczenia". CA 51.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Uczniowie są proszeni o wytłumaczenie zagadnienia integralności osoby ludzkiej. W jaki sposób się ona wyraża w postępowaniu człowieka, w jego relacjach z innymi, do jakich wartości się odnosi? Przedmiotem analizy może być własna osobowość, jak i analiza osoby historycznej, bohater filmu czy postać z literatury. Ważne jest dostrzeżenie czynników wpływających na kształtowanie się osobowości człowieka.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Młody człowiek rozumie siebie, istotę swojego człowieczeństwa. Rozumie, że nie jest tylko częścią natury, czy anonimowym elementem społeczeństwa. Respektuje samego siebie, wie, że posiada określoną strukturę duchową i celeśną¹⁷. Jego czyny wyrażają integralność właściwą dla jego struktury osobowej¹⁸. Szanuje on drugą osobę, nie traktuje jej przedmiotowo¹⁹. Świadomie i odpowiedzialnie kieruje swoim postępowaniem²⁰. Dostrzega swoje prawa, ale także obowiązki, jakie nakłada na niego poczucie własnej godności.

¹⁷ „Ciało i dusza są bowiem nierozłączne: w łonie ludzkiej osoby, w podmiocie działającym dobrowolnie i w czynie świadomie dokonanym razem trwają lub razem idą na zatracenie”. VSpl 49.

¹⁸ „Integracja zdaje się bowiem wskazywać nie tyle na łączenie się w jedną całość tego, co przedtem było rozłączone, ile na urzeczywistnianie i manifestowanie się całości i jedności na podłożu pewnej złożoności”. K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, wyd. TN KUL, Lublin 2019, s. 231.

¹⁹ „Każdy czyn jest jakimś ich scaleniem, jednakże pojęcie scalenia wskazywałoby tylko na ukształtowanie całości z homogennych części, co w wypadku czynu nie zachodzi. Zachodzi natomiast coś więcej. Owe dynamizmy właściwe ludzkiej somatyce oraz psychice biorą czynny udział w integracji – jednakże nie na swoim własnym poziomie, ale na poziomie osoby. I to jest właśnie integracja osoby w czynie, przez którą, jako przez aspekt komplementarny względem transcendencji, urzeczywistniają się właściwe osobie struktury samo-panowania i samoposiadania”. Tamże, s. 238.

²⁰ „Ale wartość demokracji rodzi się albo zanika wraz z wartościami, które ona wyraża i popiera: do wartości podstawowych i koniecznych należy z pewnością godność każdej ludzkiej osoby, poszanowanie jej nienaruszalnych i niezbywalnych praw, a także uznanie dobra wspólnego za cel i kryterium rządzące życiem politycznym. Podstawą tych wartości nie mogą być tymczasowe i zmienne większości opinii publicznej, ale wyłącznie uznanie obiektywnego prawa moralnego, które jako prawo naturalne, wpisane w serce człowieka, jest normatywnym punktem odniesienia także dla prawa cywilnego”. EV 70.

1.10. ZAGROŻENIA

Człowiek może nie uznawać niezmiennej prawdy o swoim człowieczeństwie. Będzie uważał, że jest ona kwestią kompromisu, porozumienia pomiędzy osobami. W konsekwencji może on przestać rozumieć samego siebie i nie rozpoznawać swoich prawdziwych potrzeb. Istnieje zagrożenie, że brak integralnej wizji osoby ludzkiej spowoduje, że postępowanie młodego człowieka nie będzie spójne z tym, kim jest jako osoba. Dezintegralność osobowa może prowadzić do poszukiwania negatywnych idoli, wzorców, a nawet nierzeczywistych planów, sprzecznych z podstawowymi wartościami.

II. PEDAGOG

2.1. TREŚĆ MATERIAŁU

Wraz z rozwojem człowieka bardzo ważne jest, aby rozwijać w sobie zarówno sferę fizyczną, psychiczną, jak i duchową. Człowiek bowiem jest „złożony” z tych trzech fundamentów. Istotne aby rozwój odbywał się nie tylko wspólnie ale i równomiernie. Należy rozwijać się na każdym polu, nie zapominając o rozwoju kontaktu z Bogiem. Dzięki takiemu schematowi działania możemy

rozwijać siebie tak, abyśmy czuli się dobrze we własnym ciele i w zgodzie z własnym sumieniem, postępowaniem. To pozwala nam mieć szacunek do siebie oraz innych osób z naszego otoczenia.

2.2. LITERATURA WYBRANA Z KOMENTARZEM

Bajki Ignacego Krasickiego są zbiorem wspaniałych utworów, w których autor podejmuje wiele ważnych tematów w bardzo przystępnej formie. Pod postacią i zachowaniem zwierząt ukryte są ludzkie cechy i słabości. Jedną z bajek z doskonałym morałem jest *Rybka mała i szczupak*. Utwór niesie ze sobą bardzo mądrą konkluzję i ma wartość edukacyjną nie tylko dla najmłodszych czytelników.

Widząc w wodzie robaka, rybka jedna mała,
 Że go połknąć nie mogła, wielce żałowała.
 Nadszedł szczupak, robak się przed nim nie osiedział:
 Połknął go, a z nim haczyk, o którym nie wiedział.
 Gdy rybak na brzeg ciągnął korzyść okazałą,
 Rzekła rybka: „Dobrze to czasem być i małą”.

I. Krasicki, *Rybka mała i szczupak*, w: tegoż, *Bajki*, wyd. Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2017, s. 9.

W powyższym wierszu możemy zaobserwować ciekawą sytuację. Wydawałoby się, że szczupak ma większe szanse na przeżycie, jednak to mała rybka uchroniła się przed złapaniem przez rybaka. Tytułowa mała rybka zdała sobie sprawę, że teoretycznie jej wada stała się w tej sytuacji bardzo dużym atutem. To bardzo ważne, aby zdawać sobie sprawę ze swoich zalet oraz wad, a co za tym idzie, poznać prawdę o sobie samym.

III. NAUCZANIE RELIGIJNE

3.1. NAUCZANIE PAPIESKIE

Jan Paweł II, *Homilia* wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej ojca Rafała Chylińskiego, Warszawa, 9.06.1991, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. *Przemówienia, homilie*, wyd. Znak, Kraków 2006, s. 756.

Chrystus objawił człowieka człowiekowi, objawiając mu Boga, objawiając mu Ojca, bo nie można powiedzieć pełnej prawdy o człowieku, nie pamiętając, że jest on Boskiego pochodzenia, że jest obrazem i podobieństwem samego Boga, że jest przez Boga stworzony, przez Boga-Człowieka odkupiony, że jest stale nawiedzany przez Ducha Prawdy, Ducha Świętego. To jest prawda o człowieku, to jest prawda o człowieku europejskim. I my, my Polacy, tej prawdy o człowieku nie możemy zdradzić.

Człowiek jako duch ucieleśniony, czyli dusza, która się wyraża poprzez ciało, i ciało formowane przez nieśmiertelnego ducha, powołany jest do miłości w tej właśnie swojej zjednoczonej całości. Miłość obejmuje również ciało ludzkie, a ciało uczestniczy w miłości duchowej.

Prawda rozwoju tkwi w jego integralności: jeśli nie obejmuje całego człowieka i każdego człowieka, rozwój nie jest prawdziwym rozwojem. Takie jest główne przesłanie *Populorum progressio*, aktualne dzisiaj i zawsze. Integralny rozwój ludzki na płaszczyźnie naturalnej, odpowiedź na powołanie Boga Stwórcy musi znaleźć odbicie w „transcendentnym humanizmie, który udziela [człowiekowi] największej pełni życia; taki jest najwyższy cel osobistego rozwoju”. Tak więc powołanie chrześcijańskie do owego rozwoju obejmuje zarówno wymiar przyrodzony, jak

i nadprzyrodzony; dlatego właśnie, „kiedy Bóg zostaje zepchnięty na dalszy plan, nasza zdolność rozeznania naturalnego porządku, celu i «dobra» zaczyna słabnąć”.

CV 18.

3.2. PISMO ŚWIĘTE

Gdy faryzeusze posłyszeli, że zamknął usta saduceuszom, zebrali się razem, a jeden z nich, uczony w Prawie, wystawiając Go na próbę, zapytał: „Nauczycielu, które przykazanie w Prawie jest największe?”. On mu odpowiedział: „Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem. To jest największe i pierwsze przykazanie. Drugie podobne jest do niego: Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego. Na tych dwóch przykazaniach zawisło całe Prawo i Prorocy”.

Mt 22,34-40.

Ja przyszedłem po to, aby owce miały życie, i miały je w obfitości.

J 10,10b.

3.3. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Osoba ludzka, stworzona na obraz Boży, jest równocześnie istotą cielesną i duchową. Opis biblijny wyraża tę rzeczywistość językiem symbolicznym, gdy stwierdza, że „Bóg ulepił człowieka z prochu ziemi i tchnął w jego nozdrza tchnienie życia, wskutek czego stał się człowiek istotą żywą” (Rdz 2,7). Cały człowiek jest więc chciany przez Boga.

KKK 362;
por. 357; 2338.

IV. LITERATURA

Benedykt XVI, *Enc. Caritas in veritate*, [online:] http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [dostęp: 15.02.2021].

Człowiek, wychowanie, kultura, red. F. Adamski, Wydawnictwo WAM, Kraków 1993.

- Gilson É., *Byt i istota*, tłum. J. Nowak, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2006.
- Gogacz M., *Wprowadzenie do etyki chronienia osób*, wyd. Navo, Warszawa 1998.
- Jan Paweł II, *Adh. Familiaris consortio*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 2, *Adhortacje*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 69-132.
- Jan Paweł II, *Enc. Centesimus annus*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 1, *Encykliki*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 399-446.
- Jan Paweł II, *Enc. Evangelium vitae*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 1, *Encykliki*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 533-612.
- Jan Paweł II, *Enc. Redemptor hominis*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 1, *Encykliki*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 26-63.
- Jan Paweł II, *Enc. Veritatis splendor*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 1, *Encykliki*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 453-526.
- Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej ojca Rafała Chylińskiego*, Warszawa, 9.06.1991, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, wyd. Znak, Kraków 2006, s. 750-756.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. Pallottinum, Poznań 2002.
- Krasicki I., *Rybka mała i szczupak*, w: tegoż, *Bajki*, wyd. Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2017, s. 9.
- Mattelart A., *Ku społeczeństwu informacji*, tłum. J. Mikułowski, wyd. Universitas, Kraków 2004.
- Mazurek F., *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, wyd. TN KUL, Lublin 2001.
- Novak M., *Wolne osoby i dobro wspólne*, tłum. G. Łuczkiwicz, wyd. Znak, Kraków 1998.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, wyd. Pallottinum, Poznań 2012.
- Reiss M.J., Straughan R., *Poprawianie natury*, tłum. J. Fronk, wyd. Amber, Warszawa 1997.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym [Gaudium et spes]*, w: tegoż, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, wyd. Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606.

Spaemann R., *Osoby. O różnicy między czymś a kimś*, tłum. J. Marecki, wyd. Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.

Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, wyd. TN KUL, Lublin 2019.

